

Glavni urednik
Zoran Hamović

Urednik
Zoran Paunović

Likovni urednik
Milena Lakićević

© Clio, 2019. Sva prava za izdanje na srpskom jeziku zadržana.
Ova publikacija, u celini ili delovima, ne sme se umnožavati,
preštampavati, pohranjivati u memoriju kompjutera ili na bilo koji
način prenositi – elektronski, mehanički, fotokopiranjem, snimanjem
ili na drugi način – niti može na bilo koji način ili bilo kojim sredstvima
biti distribuirana bez odobrenja izdavača.

Naslov originala
Leila Slimani
SEXE ET MENSONGES
La vie sexuelle au Maroc

Copyright © Editions Les Arènes, Paris, 2017.

Lejla Slimani

SEKS I LAŽI

Seksualni život u Maroku

Prevela s francuskog
Ljiljana Mirković

Beograd, 2019

Sadržaj

Soraja	
„Ne zaboravi“	19
Nur	
„Ja ne tražim mesec s neba, samo da živim ono što želim sa onim koga želim“	29
Zor	
„Oslobodite seks!“	47
Fati Badi	
„Marokanci su priterani u ćošak, a istovremeno potpuno opsjednuti seksom“	55
Društvo na ivici nervnog sloma:	
ludo leto 2015.	59
Džamila	
„Muška stvar“	71
Mustafa	
Policajac u Rabatu	75
F.	
„Ko bi hteo devojkicu kao ja?“	79
Malika	
„Voditi ljubav: prvobitni greh“	83

Asma Lamrabet	
„Na polju seksualnosti sve su vere iste“	91
Rasprava o identitetu:	
zapadnjački kontramodel	103
Maha Sano	
„Nazvati macu macom...“	109
Abdesamad Dijalmi	
„Tišina, snošaj“	113
Rim	
„Kuvati, rađati decu i dobro se brinuti o mužu“	119
Sana el Aži	
„Ne boj se Boga, najviše se boj tuđeg pogleda!“	125
Muna	
„U Maroku ne možeš biti homoseksualac i istinski srećan“	131
Fedva Misk	
„Boriti se, to je pre svega biti odvažan i primeran“	139
Samira	
„Nisam sebi davala previše slobode. Volela bih da sam se usudila da krenem u otkrivanje“	145
Zaključak	149
Bibliografija	155

*Posvećeno Fatimi Mernisi.
Mojoj tetki Atiki.
Svim ženama koje su mi se ispovedale.
Ovo je moja zahvalnost njima.*

Propovedati čednost znači javno podsticati protiv prirode. Prezirati seksualni život, prljati ga pojmom nečistote, to je istinski greh protiv zdravog životnog duha.

Fridrih Niče: *Antihrist*

Kada je Alah stvarao zemlju, kazivao je moj otac, imao je dobre razloge da odvoji muškarce od žena. Red i sklad postoje samo ako svaka grupa poštuje hudud (granice). Svako prestupanje nužno povlači za sobom anarhiju i nesreću. Ali su žene mislile samo kako da prestupe preko granice. Bile su opsednute svetom koji postoji izvan kapije. Maštale su i gordo se uznosile po izmišljenim ulicama.

Fatima Mernisi: *Ženski snovi*

Pošto sam objavila svoj prvi roman, *U vrtu ljudoždera* (Galimar), u leto 2014, neki francuski novinari čudili su se kako je jedna Marokanka mogla da napiše takvu knjigu. Pod tim su podrazumevali „knjigu slobodnu i seksualnu“, sirovo đubre koje pripoveda o ženi zavisnoj od seksa. Kao da bih ja po svojoj kulturi morala biti sramežljivija, uzdržanija. Kao da sam morala da se zadovoljim pisanjem erotskog štiva sa istočnjačkim naglaskom, kao dostojan Šeherezadin potomak.

Međutim, meni se čini da su žitelji Magreba na pravom mestu da pristupe temama u vezi s patnjom u seksu, s prikraćenosti i otuđenjem. Činjenica da se živi ili odrasta u društvima u kojima ne postoji seksualna sloboda čini od seksa predmet trajne opsesije. Seksualnost je, uostalom, problematika veoma prisutna u savremenom književnom stvaralaštvu. Njome se bave Mohamed Šukri, Tahar ben Želun, Mohamed Leftah, Abdelah Taja. Erotska književnost, čak zapaljiva, neprestano se iznova otkriva, naročito kod žena kao što je Libanka Žumana Hadad, tajanstvena Nedžma, ili Sirijka Salva el Neimi čija je knjiga *Dokaz pomoću meda* doživela uspeh u knjižarama.

Moj prvi roman, dakle, nije nikakav izuzetak. Ja čak mislim da mogu reći kako nisam slučajno konstruisala

ličnost kakva je Adela: prikraćena žena koja laže, koja čak vodi dvostruki život. Žena koju izjedaju savest i sopstveno licemerje. Žena koja zaobilazi zabrane, a ne uživa. Adela je u nečemu i na izvestan način ekstremna metafora seksualnosti mladih marokanskih žena.

Prilikom izlaska mog romana bilo mi je stalo da pođem na turneju po Maroku i da svoju knjigu predstavim u različitim gradovima Kraljevine. Išla sam u knjižare, na fakultete, u medijateke. Pozivala su me udruženja i psihoterapeutske grupe za oslobađanje izraza. Te dve nedelje moje turneje značile su pravo otkrovenje. Ni izbliza nisam slutila kolika je žeđ za debatom kod onih koje je trebalo da sretnem. Gde god sam bila mogla sam zaključiti koliko je susret povodom teme seksualnosti strasno zanimao publiku, a naročito omladinu. Na kraju tih susreta mnogo žena mi je prilazilo u želji da progovore, da mi ispričaju svoju priču. Svaki roman poseduje čaroliju kojom se uspostavlja vrlo prislan odnos između autora i čitaoca i koja ruši ograde stidljivosti i nepoverenja. Izuzetne trenutke provela sam s njima i njihovu reč sam poželela da vratim kao potresno svedočanstvo jednog vremena i jedne patnje.

Moj cilj ovde nije da napišem sociološku studiju, niti da napravim ogled o seksualnosti u Maroku. Istaknuti sociolozi i odlični novinari obavljaju ovaj, o, koliko težak posao. Ono što sam htela – to je da isporučim sirovu reč. Tu drhtavu a žestoku reč, te priče koje su me uznemirile, potresle, dovodile do besa i katkad do pobune. Poželela sam da se začuju ti često bolni isecci iz života u društvu gde mnogi muškarci i žene radije okreću pogled. Sve ove

žene, pričajući svoj život i prihvatajući da krše zabrane, svakako su mi saopštile jedno: da njihov život ima važnosti. One se računaju u životu i treba računati s njima. Kroz svoje ispovesti htele su da bar za koji časak izađu iz izolacije i upozore druge žene na činjenicu da nisu same. U tome je ova reč politička, angažovana, emancipujuća. U vreme tih susreta često sam pomišljala na onu rečenicu Fatime Mernisi (*Ženski snovi: Detinjstvo u haremu*), a povodom Šeherezadinog lika – lika izvanrednog ali katkad veoma opterećujućeg za muslimanske žene: „Ona će pomoći sultanu da vidi kako njegova opsesivna mržnja prema ženama predstavlja zatvor. Izlečiće vladarevu uznemirenu dušu pripovedajući mu tuđe nesreće.“ Ako Šeherezada predstavlja tako izvanredan lik za marokansku sociološkinju, to nikako nije zato što ovaploćuje istočnjačku lascivnu zavodnicu, nego naprotiv, zato što je preuzela pravo nad pripovedanjem, zato što je prestala da bude objekat i postala subjekat priče. Žene moraju da ponovo pronadu način kako da utiču na kulturu koja je ostala talac vernika i patrijarhalnog društva. Progovarajući, pričajući o sebi, one se služe jednim od najmoćnijih oružja protiv opšte mržnje i licemerja – rečima.

Treba izmeriti koliko su hrabre žene koje svedoče u ovoj knjizi i koliko je teško u zemlji kao što je Maroko da se izađe iz ustaljenih okvira i usvoji ponašanje koje se smatra nepriklonim. Čitavo marokansko društvo temelji se na pojmu o zavisnosti od grupe. Pojedinaac na grupu gleda kao na usud od kojeg se ne beži, a u isti mah kao na srećnu priliku, pošto uvek može računati s nekim vidom solidarnosti svojstvene stadi. Odnos prema grupi, dakle,

krajnje je dvosmislen. Drugi stub marokanskog društva je *h'suma*, u prevodu – pojam sramote ili stida, a koji se svakome odmalena usađuje. Biti lepo vaspitan, biti poslušno dete, biti dobar građanin, to takođe znači osećati sramotu, pokazivati stidljivost i uzdržanost. „Red i harmonija ne postoje osim ako svaka grupa poštuje hudud (svete granice). Svaki prestup nužno povlači anarhiju i nesreću“, piše Fatima Mernisi u *Ženskim snovima*. Cena prestupa je vrlo visoka i onaj ko je kriv zato što je prekoračio „svete granice“ kažnjava se po zaslugi i grubo odbacuje. Žene koje su mi se obraćale proživljavaju ono što proživljava većina Marokanaca: tešku unutrašnju borbu koja ih raspolučuje između volje da se oslobode tiranije grupe i straha da bi ta sloboda za sobom povukla rušenje svih tradicionalnih struktura na kojima je izgrađen njihov svet. Videćete, sve one katkad pokazuju dvosmislenost, protivreče sebi, oslobađaju se da bi potom pognule glavu. Nastoje da prežive.

Slušajući ove žene, želja mi je bila da se začuje stvarnost zemlje, stvarnost mnogo složenija i bolnija nego što nas uveravaju. Jer ako se pridržavamo postojećeg zakona i morala koji se prenosi s kolena na koleno, treba smatrati nevinim sav neoženjen i neudat svet. Verovati da mladi muškarci i mlade žene nikada nisu imali polni odnos. Konkubine, homoseksualci i prostitutke oba pola, svi ti ljudi, dakle, ne postoje. Ako slušamo one najkonzervativnije, brižne branitelje marokanskog identiteta koji vuče više iz mita nego iz stvarnosti, Maroko je mudra zemlja puna vrlina koja treba da se štiti od zapadnjačke dekadencije i liberalizma njenih elita. *Zina*, zabrana „bludi“, u Maroku nije samo moralni nalog. Kazneni zakon u članu 490 predviđa „zatvor od jednog meseca do godine dana za sve osobe različitog pola koje su bez bračne veze stupile

u polne odnose“. Prema članu 489 „svako tendenciozno ili protivprirodno ponašanje između dve osobe istog pola kažnjava se sa šest meseci do tri godine zatvora“. U zemlji u kojoj je abortus ilegalan osim u slučaju silovanja, teških malformacija ili incesta, a gde „svaka osoba u braku čija je krivica za brakolomstvo utvrđena“ rizikuje od jedne do dve godine zatvora (član 491 Kaznenog zakona), svakodnevno dolazi do dramatičnih situacija. Intimne tragedije se ne vide i ne čuju, a međutim izjedaju građane koji pouzdano imaju osećanje da žive u licemernom društvu koje ih osuđuje i odbacuje.

Naravno, u stvarnosti svi znaju da zakoni koji nama upravljaju bivaju kršeni svakoga dana i časa, u svim sredinama. Svi znaju, a niko ne želi da vidi i da se suprotstavi. Ne poštuje se zakon kojim se kažnjavaju polni odnosi van braka, ali vlasti apsolutno odbijaju da to javno priznaju. Vlasti znaju da se na stotine tajnih abortusa obavlja svakodnevno, ali zakon kojim se kažnjava abortus popravljaju samo 'kozmetički'. Pretvaraju se da ne znaju kako homoseksualci žive u strahu i poniženju i ponašaju se tako. Svi oni koji imaju autoritet – oni koji upravljaju, roditelji, profesori – drže se istovetnog govora: „Radite šta hoćete, ali u tajnosti.“

U društvu kakvo je naše čast stoji na prvom mestu. Ne osuđuje se toliko seksualni život ljudi, nego javnost tog života i publicitet na koji se ti ljudi usuđuju. Ali nalog ćutanja postao je nedovoljan da se održi socijalni mir i svakome omogući procvat. Naše društvo izjedaju otrov licemerja i institucionalizovana kultura laži. Sve ovo proizvodi nasilje i zbrku, proizvoljnost i netrpeljivost. Libera-

li prave boje zastupaju status quo poput konzervativaca. Kao da su se sporazumeli oko lažne ideje prema kojoj marokansko društvo nije sazrelo da evoluira.

Ali ako se ženama u mini-suknji sudi za povredu morala, ako se homoseksualci linčuju nasred ulice, meni se čini da treba hitno razmisliti kako da se planira društvo koje nas objedinjuje i omogućava da se izbegnu ovakva prelaženja dopuštene granice. Poput ostalih zemalja u regionu ni Maroko ne može da se liši takvog razmišljanja. U vreme kada islamski terorizam postaje sve nasilniji i kada se marokansko društvo, kao i druga muslimanska društva, sve više deli po pitanjima morala, ja osećam da ne možemo ostati u slepoj ulici. Ne možemo ni dopuštati da se stvarnost zanemaruje pod izgovorom da ne odgovara ni veri ni zakonu, niti, jednostavno, slici koju bismo da pružamo o sebi. Moramo prestati da ustupamo pred iskušenjem uzmicanja, inertnosti kojom se naša kultura i naš identitet definišu kao okamenjene veličine bez istorijske perspektive. Mi ne spadamo u sopstvenu kulturu. Naša kultura je ono što od nje činimo. Prestanimo da suprotstavljamo islam i univerzalne vrednosti veka prosvetljenosti, islam i jednakost polova, islam i telesno zadovoljstvo. Jer na muslimansku veru može pre svega da se gleda kao na etiku oslobađanja, otvaranja prema drugome, kao na intimnu etiku, a ne samo kao na manihejski moral.

Uverena sam više nego ikada kako je neophodno da se potpuno preprave individualna i seksualna prava ukoliko želimo da pomognemo procvatu omladine i pravičnom uvođenju žena u društvo. Moramo bar započeti zajedničko razmišljanje, bez uvreda i bez mržnje. Koje mesto

u svojim društvima želimo dati pojedincu? Kako zaštititi žene i manjine? Kako prihvatiti marginalnost u društvu koje iznad svega vrednuje poštovanje verske norme i društveni nadzor? Šta je s pravom na privatni život, na intimnost kojima neće upravljati ni država ni oni koji su se posvetili veri?

Znam da seksualna prava i seksualna sloboda nekima izgledaju kao šala. U zemlji kao što je Maroko moguće je smatrati kako treba da se biju druge bitke, a da obrazovanje, zdravlje i borba protiv siromaštva stoje ispred individualnih sloboda. Samo što seksualna prava pripadaju ljudskim pravima; nisu to sporedna prava, onaj mali dodatak koga se možemo bezbolno odreći. Pravo građanstva, pravo raspolaganja svojim telom po želji, polni život bez opasnosti, kao izvor zadovoljstva i oslobođen od svake zakonske prinude, to su osnovne potrebe i prava koja neotuđivo treba garantovati za sve.

Ne samo da seksualna prava predstavljaju deo ljudskih prava, nego se može smatrati da se zahvaljujući preprekama seksualnosti u mnogim civilizacijama uspostavila muška dominacija. Braniti seksualna prava ne znači ništa drugo do braniti ženska prava. Preko prava da raspolažemo svojim telom i oslobađanja od pritisaka porodičnog okruženja osvarujemo ne seksualne već političke slobode. Stvaranjem zakona u ovim oblastima žene bi dobile sredstvo da se brane od muškog nasilja i porodičnog pritiska. Današnja situacija nije više održiva; naime, to je situacija opšte seksualne nesreće, naročito za žene čije se seksualne želje potpuno zanemaruju i usmeravaju samo na reprodukciju; žene su podvrgnute poštovanju uslova nevinosti pre braka, a pasivnosti zatim. Žena čije je telo podvrgnuto takvoj društvenoj kontroli ne može u potpunosti igra-

ti svoju građansku ulogu. Do te mere „seksualizovana“, obodrena na ćutanje i okajanje, žena se negira kao ličnost.

U svojoj *Istoriji seksualnosti* Mišel Fuko piše da je seksualnost „tačka visoke napetosti u odnosima vlasti: između muškaraca i žena, između mladih i starih, između roditelja i dece, između nastavnika i učenika, između sveštenstva i laika, između uprave i stanovništva“. Smatramo da stanje seksualne bede u Maroku kao i u drugim muslimanskim zemljama predstavlja kočnicu u izgradnji ličnosti građanina. Okovan gvozdenim lancima, čovek proizvodi autoritativni model i u svom porodičnom i intimnom krugu. Tako se stvara ličnost prilagođena režimu prinude. Politikolog Omar Sagi primećuje u svom članku u *Mladoj Africi* iz januara 2013. da potajna seksualnost i potajna politika idu zajedno. „Oni koji su sa 16 godina morali da preklinju policajca da ih ne vodi u policiju zato što su se držali za ruke; očekujući da ih porodica isto toliko grubo kazni kao policijska država, formiraju se za osakaćeni život u diktaturama.“